

## Yok Olma Sürecindeki Türkçeler

**Marcel ERDAL**

*Hacettepe Üniversitesi, Ankara*  
merdal4@gmail.com

Dünyada konuşulmakta olan 7000 kadar dilin yarısı çeşitli sebeplerden dolayı bu yüzyılda yok olacak, bu dilleri konuşanlar kendi kültürlerini de yitirip içinde yaşamakta oldukları daha geniş topluma karışacaklardır. Geleneksel duyuş, zevk ve değer birliklerinin dayandığı tabandan vazgeçmeleri, bu insanların bazılarında maddi kazanç getirirse de her ortadan kalkan tinsel dizge, insanlığın kültür mirası, kültür zenginliği için büyük bir kayıp demektir. Bir dilin ortadan kalkması özellikle dilbilim için büyük bir kayıptır çünkü her dilin kendine özgü yapısı ve gramatik özellikleri vardır. Dillerin ortadan kalkması haklı olarak hayvan soylarının tükenmesiyle karşılaştırılır. Hayvan soylarının % 99,9'u insanların etkisi oluşmadan önce tükenmişse de bu tükenmede son yüzyıl boyunca büyük bir artış kaydedilmektedir. Aynı şekilde, dil ölümü eskiden de bilinen bir olaydır. Ankaranın Keltler tarafından kurulduğunu, 4. yüzyılda Ankarada konuşulan Keltçeyle Ren nehri vadisindeki Trier kentinde konuşulanın aynı dil olduğunu aramızda bilen herhalde yoktur; Konya'yla Yozgat arasında oturan bu milletin dilinden bize pek birşey kalmamıştır. Türkiye'de Çerkesçenin akrabası olan Ubıh dilinin son konuşuru 1992 yılında vefat etmiştir, Gürcücenin akrabası olan Lazca da önümüzdeki 40-50 yıl içinde büsbütün ortadan kalkacak görünmektedir ama hiç olmazsa bilim insanları bu dillerin verilerini toplayabilmiştir.

Türk dilleri arasındaki kayıplar da çoktur: Tacikistandaki Kalluklar, Litvanya ve Polonya Tatarları, 1950'lerde Batı Oğuzca canlı bir şekilde konuşan Kabil Afşarları, Mançuryadaki Fu Yü Kırgızları dillerini unutmuşlardır. Bugünün 50 kadar Türk dili ve lehçesinin en azından yarısı ortadan kalkma sürecine girmiş durumdadır: Bunlar çocuklara artık öğretilmemekte, gençler bu dilleri anlasalar da aralarında konuşurken artık genellikle kullanmamaktadırlar. Genellikle bu, bir dış gücün zorla gerçekleştirdiği bir süreç değildir; Sibiryada olsun, İranda olsun, Romanyada olsun, anadillerinin kendilerine ne sosyal, ne maddi yarar getirdiği kanaatine konuşurların birçoğu kendileri varmaktadırlar.

Bildirimizde hangi Türk toplumlarının dillerinin ihmal edildiğini ve bunun sebeplerini inceleyecek, bu dil ve lehçeleri kurtarma imkânlarını gözden geçireceğiz. Dili kurtarmak hiç mümkün görünmediği durumlarda Türkologların yanısıra özellikle dilbilim uzmanlarının hem dilin gramerinin tüm yönlerini, hem iki ve çokdilliliği, hem de çok hızlı gramer değişimleriyle gerçekleşen ölüm sürecini ayrıntılı şekilde tanımlamaları genel dilbilim için önemlidir.

Türk dillerinin yok olma süreci konusu, Türkiye Türkçesiyle de birkaç bakımdan ilgilidir: Van ilindeki Ulupamir köyü Kırgızlarının, 30 yıl önce Afganistandan getirtilip Hatay hava alanının 4 kilometre batısındaki Ovakent'e yerleştirilen Afganistan Özbeklerinin, Türkiye'deki Tatarların, Nogayların, Karaçay-Balkarların, Kazakların ve Uygurların Standart Türkçesine göre durumu, Kazakçanın etkisi altındaki Cüngarya Tuvalarının veya Altaycanın

etkisi altındaki alkanduların durumuna benzemektedir. Türkiyenin eğitim teğebbsleri çerçevesinde günümüzde Standart Trk Anadolu ağızlarını yutmakla kalmamakta, bazı kendilerine özgü ilginç gramer özellikleri olan Irak Trkmencesini ve çeşitli Balkan ağızlarını da etkilemektedir. Nihayet Batı Avrupadaki Türklerin dil durumu Rusyadaki veya indeki Türk azınlıklarının dil durumuyla karşılaştırmakta fayda olacaktır.

Yok olma sürecindeki Türk dillerini dilbilimin bugün eriştiği seviyede araştırmak, hem tipolojik dil verileri tabanını genişletecek, hem de Türkiye Trksinin içinde bulunduğu toplumsal sorunlara beklenmedik bakış açıları sağlayacaktır.

ICTIL 2012